

Kelenhegyi Olga

A tekintélyelvűségtől a bántalmazásig és tovább

Recenzió

Horváth Kata Színház és Pedagógia, Elméleti és módszertani füzetek, III.: Drámapedagógiai esettanulmányok I. című kötetről (Budapest, Káva Kulturális Műhely – anBlokk Egyesület, 2009)

A kötet témája a kortárs csoporton belüli bántalmazás. A könyv felépítése: Horváth Kata előszava, majd bevezetés az esettanulmányokhoz, ezt követően olvasható a négy különböző osztállyal folytatott drámapedagógiai foglalkozásokból készített négy esettanulmány, majd Horváth Kata utószava, s a mellékletben magának a színházi nevelési foglalkozásnak a programvázlata és a bibliográfia. A kötet gerincét a négy drámapedagógiai foglalkozás esettanulmánya adja.

Horváth Kata egy fiatal antropológus, aki csatlakozott a „Káva” 1994 óta működő színházi nevelési csoportjához. E könyv 2007 és 2009 között folytatott kutatásának eredménye. Egy konkrét színházi nevelési (Theater In Education, továbbiakban TIE) programot kísért figyelemmel, a Káva Kulturális Műhely Hinta című, 11–13 éveseknek, a kortárs csoporton belüli erőszakról, a bántalmazás különböző formáiról és az áldozati helyzet problémáiról szóló foglalkozását. Munkája során arra keresett választ, hogy a színházi nevelési program miként hoz mozgásba a témához kapcsolódó egyes jelentéseket és az ott szerzett tapasztalatok hogyan kapcsolódnak aztán vissza a hétköznapi világába.

A színházi nevelési programban, amivel a Káva dolgozik, a résztvevők egy-egy olyan előzetesen kiválasztott problémát „járnak be” a színházi jelenetek és a drámás módszerek segítségével, amely jelen van mindennapjaikban és kihívások elé állítja őket. Hétköznapi délelőtt, tanítási időben érkezik az általános- vagy középiskolai osztály a színházi nevelési társulathoz. Részt vesznek egy 3–4 órás programon, amelyben tanáruk külső megfigyelő szerepet kap. „A foglalkozás keretében a színész-drámatanárok egy olyan színházi elemeket használó eseménysoron »vezetik végig« a résztvevőket, amelyeknek ők nem csak nézői, hanem alkotói, rendezői, szereplői, kritikusai is annak a történetnek, amely a helyzetek megjelenítésével, végiggondolásával, elemzésével, sűrítésével, átalakításával születik” (Bevezetés az esettanulmányokhoz).

A színház képes integrálni és felnagyítani egyes kultúrák tipikus konfliktusait, értékkelképzeléseit és azokhoz alkotó módon viszonyulni. Ha a foglalkozás képes is adott esetben közössé tenni bizonyos jelentéseket és ezek mentén bevonni a résztvevőket, ennek mikéntje, és az, hogy a közös élményen túl mennyiben indukál változásokat, kérdéses. A kutatás ezekre keres választ a gyakorlatban.

A TIE program a résztvevők által behozott jelentésekkel, helyzetekkel dolgozik, azokat teszi reflexió tárgyává, azokat mozdtítja meg, így válhat az egész tanulási helyzetté. A foglalkozás keretjének helyszíne egy játszótér, ahol a bántalmazás metaforája az egyik gyerek cipőlevétele, majd hintáztatása. A téma az áldozati pozícióba való kerülés és az ebből való kitörés képtelenségének különböző variációi. A foglalkozáson azok a bántalmazással kapcsolatos háttérjelentések mozdulnak meg, amelyeket a résztvevők háttértapasztalataiból a színházi jelenetek és a kérdések megidéznak.

Az esettanulmányok a foglalkozáson való résztvevő megfigyelésen, a foglalkozást követő egy hétben a gyerekekkel készített csoportinterjúkn és a foglalkozáson jelenlévő pedagógussal készített, félig

strukturált interjún alapulnak. Mivel minden osztály más, különböző háttértapasztalatokkal, egyedi történetekkel, az esettanulmányok is ezek mentén alakultak, e történeteket igyekeznek elmondani.

A vizsgált foglalkozáson, mely a *Hinta* címet viseli, 2 év alatt 80 osztály vett részt, vagyis körülbelül 2000 gyerek.

A kötetben olvasható négy esettanulmányban a kutató reflektálása a különböző helyzetekre, a foglalkozások gyakorlati hasznára, azok szándékolttól való eltérésére hasznos útjelzőként működhet a téma iránt érdeklődő szakemberek és laikusok számára egyaránt. Nyelvezete érthető, mégis szakmailag is precíz; a felhasznált szövegek által meglehetősen személyes hangot üt meg a különböző osztályok kapcsán, egy szeletet meg is mutatva belőlük. A szerző olyan antropológusként, aki a részvételi akciókutatást és a művészetet alapuló kutatást aktívan alkalmazza, izgalmas esettanulmányokat és következtetéseket tár elénk.

Az első esettanulmány, az *„Amikor a félelmével játszol”* egy olyan osztályt mutat be, ahol a félelem a fő mozgatórugó. Egy az első négy osztályban tapasztalt diktatórikus tanári fellépéstől szabadulva a következő, demokratikusabb hangot kereső tanár ellenére a korábban tanult diktatórikus mechanizmusok tovább működnek, áttemelve a gyerekek közé a hatalmi szerepeket, ezek alakítják és tartják életben a kirekesztő és bántalmazó folyamatokat.

A második esettanulmány, az *Akit „viccből vernek” és akit „tényleg vernek”* – *Az áldozat bűnössége* egy olyan osztályt mutat be, ahol a durva viselkedés teljesen hétköznapi dolog. Bár az osztálytól nem idegen az empátia sem, viszonyait mégis olyan erők mozgatják, melyek nem engedik meg az empátiát, hiszen nem engedik meg az áldozatok áldozatként való felismerését sem. Őt tekintik a bántalmazó helyzetek bűnösének, így ellenében minden agresszió legális büntetéssé válik. Esetükben a jelen pedagógiai hozzáállás lehet a forrás, mely minden konfliktusos helyzetben feltárja az okot, megtalálja az okozót és megbünteti a vétkezőt.

A harmadik esettanulmány az *„Ez az osztály, ha akar, bárki ellen össze tud fogni”* – *A bűnbakképzés* egy elit zenetagozatos iskola mintaosztályával folytatott foglalkozás leírása. Náluk a szülők és az iskola is szorosan összefonódó része az osztályközösségnek, mely a be nem illeszkedő, hátráltató, bántó gyerekek eltávolítását szorgalmazza, felerősítve így a gyerekek között jelentkező feszültséget és legalizálva a bűnbakképzés egyszerű konfliktuskezelési formáját.

A negyedik esettanulmány, a *„De mi tényleg meg tudjuk oldani”* – *A demokratikus pedagógia és az erőszak* a biztonság köré szerveződik. Az osztály életében működik egy korábban kialakított védelmező tér, mely megvédi tagjait az erőszak különböző formáitól. Ez az osztály, ha sok súrlódáson és egyeztetésen keresztül is, de képes önálló felelős viselkedésen és a kölcsönös szolidaritáson keresztül rendezni a felmerülő problémákat és nézeteltéréseket.

A könyv, melynek Horváth Kata még egy alcímet adott: *Az erőszak játszótere*, egy jól felépített, olvasmányos, szakmailag releváns, a végén leírt TIE programvázlaton keresztül komplex képet, az esettanulmányokon keresztül pedig számos kifutási lehetőséget felvonultató munka.